

สมัยก่อนสุโขทัยในดินแดนไทย

จุดประสงค์การเรียนรู้

- อธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สมัยก่อนสุโขทัยในดินแดนไทยโดยสังเขปได้

เรื่องราวสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนไทย

หลักเกณฑ์การแบ่งยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

- สมัยประวัติศาสตร์ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยเริ่มเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๑๘๐ ถ้านับมาถึงปัจจุบัน สมัยประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีอายุไม่ถึง ๑,๔๐๐ ปี นับว่าสั้นมากเมื่อเทียบกับการที่มนุษย์ตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย และก่อนที่มนุษย์ในประเทศไทยจะรู้จักใช้ตัวหนังสือก็ยาวนานมาก คือ ประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ ปี เรียกว่า “สมัยก่อนประวัติศาสตร์” มีหลักเกณฑ์การแบ่งยุคสมัยเพื่อให้ชัดเจนและให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจให้ตรงกัน แบ่งเป็น ๒ ประเภท

๑

แบ่งตามเทคโนโลยีการทำเครื่องมือเครื่องใช้

๒

แบ่งตามลักษณะการดำรงชีวิตของผู้คน คือ ยุคหินเก่ากับยุคหินใหม่

การขยายตัวของชุมชนในสุวรรณภูมิ

- สุวรรณภูมิเป็นชื่อเดิมของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือโดยเฉพาะดินแดนที่เป็นประเทศไทย สุวรรณภูมิ แปลว่า “**ดินแดนแห่งทองคำ**” หมายถึง ดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์มากเหมาะแก่การตั้งหลักแหล่งของชุมชน
- การขยายตัวของชุมชนในสุวรรณภูมิ มีลักษณะคล้ายกับการขยายตัวของชุมชนอื่นๆ คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ดินแดนหลายแห่งมีกลุ่มชนเล็กๆ อาศัยอยู่ เมื่อบริเวณนั้นไม่อุดมสมบูรณ์ ก็จะอพยพเคลื่อนย้ายไปหาแหล่งอาหารแหล่งใหม่ เกิดการขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่

พัฒนาการของชุมชนโบราณในภาคต่างๆ ของไทย

ภาคกลาง

- **ชุมชนยุคหินเก่า** ที่ถ้ำพระ อำเภอยะโยค ถ้ำเขาทะลุ และถ้ำเม่น อำเภอบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี พบเครื่องมือหินที่เป็น เครื่องมือชุด เครื่องมือสับ ตัดและขวานที่มีขนาดใหญ่และหนัก
- **ชุมชนยุคหินกลาง** ที่บ้านหนองโน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบเครื่องมือหิน เครื่องปั้นดินเผาลายขีดและขีดมัน เครื่องมือปลายแหลม เบ็ดตกปลา และภาชนะดินเผาหลายเชือกทาบ
- **ชุมชนยุคหินใหม่** ที่บ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบโครงกระดูกมนุษย์ยุคหินใหม่ ขวานหินขัด เครื่องประดับทำจาก เปลือกหอย และภาชนะดินเผา
- **ชุมชนยุคสำริด** ที่บ้านหนองโน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบหลุมศพจำนวนมาก ภาชนะดินเผาเคลือบน้ำโคลนสีแดง รูปทรงคล้ายพาน กำไลหินอ่อน กำไล สร้อยทำจากสำริดและเปลือกหอยทะเล ตุ้มหูทำจากดีบุก
- **ชุมชนยุคเหล็ก** ที่บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบภาชนะดินเผา เครื่องประดับ อาวุธและเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็ก

ภาคเหนือ

- **ชุมชนยุคหินเก่า** ที่ถ้ำผีแมน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบเครื่องมือหิน ใบหอกหิน เครื่องมือหินกะเทาะ
- **ชุมชนยุคหินกลาง** ที่ถ้ำผีแมน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบเครื่องมือหินที่เป็นเครื่องมือขุด เครื่องมือสับ ตัดขนาดใหญ่
- เครื่องมือหินขัดและเครื่องมือหินกะเทาะ
- **ชุมชนยุคหินใหม่** กระจายอยู่ตามลุ่มแม่น้ำต่างๆ ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำปาง น่าน อุตรดิตถ์ พบเครื่องมือยุคหินใหม่ต่อเนื่องไปถึงยุคโลหะ
- **ชุมชนยุคสำริด** ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย น่าน อุตรดิตถ์ ตาก ลำพูน พบว่ามีการใช้ทั้งเครื่องมือสำริดและหินขัด
- **ชุมชนยุคเหล็ก** อยู่ตามลุ่มแม่น้ำสายต่างๆ ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย น่าน อุตรดิตถ์ ลำพูน พบแหล่งชุมชนโบราณที่ใช้เครื่องมือทำจากเหล็ก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- **ชุมชนยุคหินเก่า** ที่อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย และอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร พบเครื่องมือหินกะเทาะที่เป็นเครื่องมือ ขุด สับ และตัด
- **ชุมชนยุคหินกลาง** ที่อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารพบหลักฐานเครื่องมือขุดและเครื่องมือ สับ ตัด ซึ่งต่อเนื่องมาจากยุคหินเก่า
- **ชุมชนยุคหินใหม่** ที่บ้านโนนนกทา อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น พบภาชนะดินเผา ลูกปัดทำจากเปลือกหอย ขวานหินขัด หินสับ
- **ชุมชนยุคสำริด** ที่บ้านเชียง อำเภอนางรอง จังหวัดอุดรธานี ภาชนะดินเผาลายเขียนสีแดงบนพื้นสีนวล โครงกระดูกมนุษย์ โครงกระดูกสัตว์ เครื่องประดับทำจากลูกปัด สิ่งของเครื่องใช้ทำจากหินและโลหะ
- **ชุมชนยุคเหล็ก** ชุมชนโบราณที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี พบเครื่องมือยุคเหล็ก และมีการค้นพบแหล่งแร่เหล็ก

ภาคใต้

- **ชุมชนยุคหินเก่า** ที่ถ้ำหลังโรงเรียนทับปริก อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบเครื่องมือยุคหินเก่าที่ทำเป็นเครื่องมือชุด เครื่องมือ สับ ตัด
- **ชุมชนยุคหินกลาง** แหล่งโบราณคดี บ้านพลีควายอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา พบเครื่องมือหินกะเทาะ เครื่องมือในยุคหินเก่า และพบขวานหิน
- **ชุมชนยุคหินใหม่** จังหวัดกระบี่ และ จังหวัดพังงา พบภาชนะดินเผาที่ทำเป็นหม้อสามขา พบขวานหินขัดชนิดมีป่าและไม่มีป่า
- **ชุมชนยุคสำริด** ที่ถ้ำผีหัวโต จังหวัดกระบี่ และในบริเวณอ่าวริมหทะเล พบภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นภาพคนสวมชุดยาวที่ศีรษะมีรูปร่างคล้ายเขาสัตว์ แยกเป็น ๒ แฉก ร่องรอยการก่อตั้งชุมชนบริเวณอ่าว ริมหทะเล และริมแม่น้ำ
- **ชุมชนยุคเหล็ก** ที่อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ พบลูกปัดพื้นเมืองจำนวนมาก และพบชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็กในสภาพ สึกกร่อนและชำรุด

การสร้างสรรคภูมิปัญญาของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรคภูมิปัญญาของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์

๑

ความต้องการความมั่นคงในการดำรงชีวิตประจำวันในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

๒

สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม เช่น การเกิดภัยธรรมชาติ โรคระบาด

๓

คติความเชื่อ เช่น ความตาย ความเชื่อในเรื่องวิญญาณ เป็นต้น

การสร้างสรรคภูมิปัญญาของชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์

ด้านเกษตรกรรม

- มนุษย์ยุคหินใหม่มีการเพาะปลูกแบบทำไร่เลื่อนลอย บางแห่งมีการเพาะปลูกข้าวในที่ลุ่ม ขณะเดียวกันก็มีการล่าสัตว์เป็นอาหาร

ด้านโลหะกรรม

- มนุษย์ยุคหินใหม่มีการเพาะปลูกแบบทำไร่เลื่อนลอย บางแห่งมีการเพาะปลูกข้าวในที่ลุ่ม ขณะเดียวกันก็มีการล่าสัตว์เป็นอาหาร

ด้านหัตถกรรม

- มนุษย์ยุคหินใหม่มีการเพาะปลูกแบบทำไร่เลื่อนลอย บางแห่งมีการเพาะปลูกข้าวในที่ลุ่ม ขณะเดียวกันก็มีการล่าสัตว์เป็นอาหาร

ด้านการสร้างที่อยู่อาศัย

- มนุษย์ยุคหินใหม่มีการเพาะปลูกแบบทำไร่เลื่อนลอย บางแห่งมีการเพาะปลูกข้าวในที่ลุ่ม ขณะเดียวกันก็มีการล่าสัตว์เป็นอาหาร

ด้านการรักษาโรค

- มนุษย์ยุคหินใหม่มีการเพาะปลูกแบบทำไร่เลื่อนลอย บางแห่งมีการเพาะปลูกข้าวในที่ลุ่ม ขณะเดียวกันก็มีการล่าสัตว์เป็นอาหาร

พัฒนาการจากชุมชนมาสู่รัฐโบราณ

ชุมชน

บ้านเมือง

แคว้น/รัฐ

อาณาจักร

รัฐโบราณและรัฐไทยในดินแดนไทย

พัฒนาการของอาณาจักรโบราณในภาคกลาง

อาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖)

- เป็นอาณาจักรที่มีหลักฐานแน่นอนแห่งแรกบนผืนแผ่นดินไทย สันนิษฐานว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐม
- หลักฐานสมัยทวารวดี เช่น ธรรมจักรศิลา จุลประโทนเจดีย์ และฐานอาคารที่วัดพระเมรุ
- ทวารวดีได้รับอิทธิพลอินเดีย เช่น การปกครองโดยกษัตริย์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนา

อาณาจักรละโว้ (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘)

- ในช่วงแรกละโว้รับวัฒนธรรมจากอินเดีย เช่น แนวคิดเรื่องการปกครอง โดยกษัตริย์มีการแบ่งชนชั้นทางสังคม
- มีการนับถือพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทและมหายาน รวมทั้งความเชื่อเรื่องการนับถือบรรพบุรุษ และยกย่องสตรี
- มีอาชีพที่สำคัญ คือ การเกษตร และมีการติดต่อค้าขายกับชุมชนต่างถิ่น
- สมัยพระเจ้าสุริยวงศาที่ ๑ กษัตริย์ขอมได้ปกครองละโว้ในฐานะประเทศราช
- ขอมได้ส่งผู้แทนมาปกครองละโว้มีการบังคับใช้กฎหมายและระบบตุลาการ คือ ศาลสภา
- หลังสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ขอมเสื่อมอำนาจ ทำให้อิทธิพลขอมในละโว้ ได้หมดตามไปด้วย

พัฒนาการของอาณาจักรโบราณในภาคเหนือ

อาณาจักรโยนกเชียงแสน (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๙)

- สันนิษฐานว่ามีศูนย์กลาง อยู่ที่เมืองเชียงแสน (อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย)
- เรื่องราวโยนกเชียงแสนปรากฏอยู่ในตำนานสิงหนวัติกุมารและตำนานลวจังกราช
- อาณาจักรโยนกเชียงแสนถูกขอมยึดครองอาณาจักร
- พระเจ้าพรหมกุมารสามารถกู้เอกราชและสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่เวียงไชยปราการ
- หลังสมัยพระเจ้าพรหม ถูกมอญในพม่ารุกราน จึงสร้างเมืองใหม่ที่กำแพงเพชร
- พุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา

อาณาจักรทริภุญชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๙)

- สันนิษฐานว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดลำพูน
- ตำนานจามเทวีวงศ์กล่าวว่า ฤๅษีวาสุเทพ เป็นผู้สร้างเมืองทริภุญชัย
- มีพระนางจามเทวีเป็นปฐมกษัตริย์
- สันนิษฐานว่าชาวเมืองทริภุญชัยเป็นชาวมอญจากละโว้
- ทริภุญชัยตกอยู่ภายใต้อำนาจละโว้หลายครั้ง
- ในสมัยพระเจ้าอาทิตย์ราชา พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาก
- พ.ศ.๑๘๓๕ ทริภุญชัยถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา

อาณาจักรล้านนา (พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๕)

- มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ (จังหวัดเชียงใหม่)
- ผู้ก่อตั้งอาณาจักร คือ พระยามังรายมหาราช
- แรกเริ่มตั้งราชธานีที่เวียงกุมกาม ต่อมาย้ายเมืองไปอยู่เชียงใหม่ใน พ.ศ. ๑๘๓๙
- มีความเจริญรุ่งเรืองในเรื่องของกฎหมาย มังรายศาสตร์ อักษรธรรมล้านนา หรืออักษรตัวเมือง วัดเจดีย์หลวง เป็นต้น

พัฒนาการของอาณาจักรโบราณในภาคใต้

อาณาจักรลังกาสุกะ (พุทธศตวรรษที่ ๗ - ๒๓)

- ศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- พัฒนาขึ้นจากการเป็นเมืองท่าสำคัญ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีน
- มีอารยธรรมรุ่งเรือง และมีสถาบันกษัตริย์ปกครองมายาวนาน
- เป็นศูนย์กลางสำคัญของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน
- มีการนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ลัทธิไศวนิกาย

อาณาจักรตามพรลิงค์ (พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๘)

- ศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
- เจริญรุ่งเรืองมาจากการเป็นเมืองท่าของพ่อค้าอินเดีย
- เป็นศูนย์กลางการค้าและการเมืองในบริเวณคาบสมุทรมลายู
- นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนานิกายมหายาน
- พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์
- นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนไทย

อาณาจักรศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๙)

- มีศูนย์กลางที่เมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรา
- ระยะเวลาเจริญรุ่งเรืองในฐานะศูนย์กลางการค้าทางทะเลระหว่างจีนและอินเดีย
- เมื่อจีนเข้ามาค้าขายโดยตรง ทำให้เมืองไชยาเป็นเมืองสำคัญในการค้าและรับวัฒนธรรมศรีวิชัย

พัฒนาการของอาณาจักรโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อาณาจักรโคตรบูรณ (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖)

- มีศูนย์กลางอยู่ที่นครพนม ครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง
- นับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทตามแบบทวารวดี และมีความเชื่อพื้นเมืองเรื่องการบูชาพญานาค
- พระธาตุพนมเป็นศาสนสถานที่สำคัญของอาณาจักร
- พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรขอมได้ครอบครองดินแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย
- ต่อมาโคตรบูรณตกเป็นเมืองขึ้นของล้านช้าง

อาณาจักรอริศานปุระ (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘)

- มีอำนาจและเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒
- สร้างปราสาทหินขนาดใหญ่มากมาย
- เผยแพร่อารยธรรมไปยังรัฐข้างเคียงหลายด้าน เช่น การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความเป็นสมมติเทพของกษัตริย์ การปกครองแบบจตุสดมภ์ กฎหมายพระธรรมศาสตร์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนานิกายมหายาน เป็นต้น

การสร้างสรรคภูมิปัญญาของอาณาจักรโบราณก่อนสมัยสุโขทัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรคภูมิปัญญาของอาณาจักรโบราณก่อนสมัยสุโขทัย

ปัจจัยพื้นฐาน

- ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
- ลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม

- จากบุคคลภายนอกที่เข้ามาติดต่อก้าขาย
ได้รับอารยธรรมอินเดียเข้ามา เช่น ภาษา
ศาสนา เป็นต้น

ปัจจัยจากภายนอก

ผลงานการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาของอาณาจักรโบราณก่อนสมัยสุโขทัย

- **การเกษตรกรรม** การใช้แรงงานสัตว์ การใช้วัวควายผ่อนแรงงานคน
- **การเลือกทำเลในการสร้างบ้านแปงเมือง** ตั้งเมืองในเขตลุ่มแม่น้ำ มีทางออกสู่ทะเล สามารถติดต่อกับดินแดนภายใน ที่มีพืชผลอุดมสมบูรณ์
- **การประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้** เดิมใช้ภาษาสันสกฤตและบาลี แล้วดัดแปลงผสมผสานกับภาษาในท้องถิ่น จึงกลายเป็นอักษรมอญโบราณ
- **ศาสนา - ความเชื่อ** คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธ นำไปสู่การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม

